

PENNE HAKI HEVOSEN LAITUMELTA

Marikki Penttilä

Se keksi sen hevosen hakemisen itse. Itse tietysti. Miten minä olisin sen sille opettanut.

Penne oli tietävästi elämässään jo kokenut niin monia paikkoja ja isäntiä, että minulla ei ollut aikomustakaan vaatia siltä liikaa kiintymystä tai ehdotonta tottelevaisuutta, saati sitten opettaa tai kouluttaa sitä. Minulle riitti, että se näytti viihtyvän meillä.

Eläimiä minulla oli silloin valkoturpainen musta islanninhevonen, musta valkomekkinen "silmäkäs" narttukoira Salmu ja viisiviikkoinen kissa Viiru. Kylällä oli pari narun päässä roikkuvaa narttukoira sekä irrallaan juokseva vanha sekarotuinen uros, karjalankarhukoira muistuttava Panu.

Kissasta Penne ei piitannut, mutta Salmu ja Penne pitivät toisistaan heti alusta pitäen. Vanha kyläkoira Panu ja Penne olivat molemmat tasapainoisia itsevarmoja uroksia, ja niinpä Panu vanhempana nosti koipea karviaismarjapensaaseen ja meni menojaan. Penne seisoi pihalla häntä liehuen, mutta siinä ei edes muristu, saati rähjätty tai tapeltu.

Nasi-ponia Penne ajoi pihalla heti tultuaan niin kiivaasti, että sai pahan potkun silmäkulmaansa. Se neulottiin, mutta toinen kyynelkanava vaurioitui ja niin Pennen toinen silmä siitä pitäen vetisti.

Pelkoa ei potku aikaansaanut, mutta turha haukkuminen jäi, ja totuttuaan rauhalliseen poniin, Penne vain pysytteli sen lähellä, ikäänkuin piti sitä silmällä - tai ehkä ne seurustelivat.

Mistä se hakeminen alkoi, en muista, mutta iso apu siitä oli. Pihaa minulla on kolmisentuhatta neliötä ja laidunta toiset kolmetuhatta. Vaikka etäisyydet eivät ole tallin nurkilta eri puolille aitauksia kuin 60-70 metriä, saattaa mustan ponin löytäminen mustana syys- ja talvi-iltana laitumelta tai pihapuitten seasta olla melkein mahdotonta, varsinkin kun Nasi viihtyi hyvin ulkona, eikä sillä ollut mitään kiirettä talliin. Se ei ollut portilla

odottelemassa, vaan saattoi kaikessa rauhassa syödä tai torkkua laitumen kaukaisimmassa nurkassa.

Joskus lähdin Pennen mukaan hakemaan. Lukemattomat kerrat käännyin väärään suuntaan, luullen jotain varjoa Nasiksi. Penne ei seurannut minua, vaan pysähtyi portilla hetkeksi ikäänkuin kuullostellen tai ehkä haistellen, ja lähti sitten varmasti ja suoraan ponin luo. Jos olin mukana, se vain ikäänkuin osoitti Nasin minulle ja antoi minun hoitaa loput. Jos taas annoin Pennen hoitaa koko homman, kuulin talliin kuinka se haukkua nalkutti kunnes sai mukavuudenhaluisen Nasin liikkeelle, ja eipä aikaankaan kun ne tulivat kohti tallia. Penne ei sitten enää haukkunut kun poni jo tuli tallia kohti, mutta perille asti se seurasi. "Katos vaan! Hyvä, Penne! Hait Nasin!"

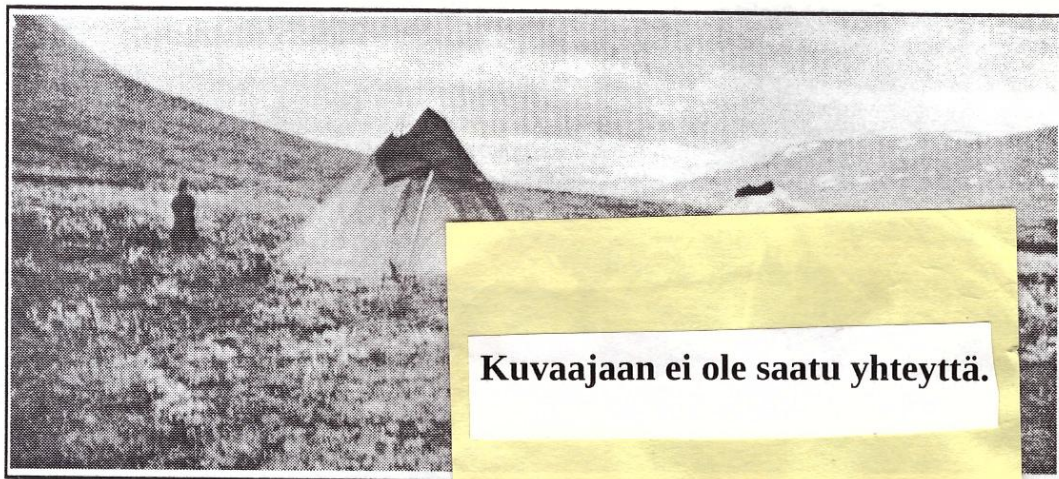
En muista miten tämä asia kehittyi, mutta mieluinen tämä tehtävä näytti Pennelle olevan. Kun siivosin tallia, kannoin vettä ja jaoin heiniä, Penne seuraili puuhiani ja ampaisi ulos heti kun siitä näytti, että aioin kohta lähteä hakemaan Nasia. Joskus sanoin sille "hae Nasi!" ja se lähti, mutta olisi ehkä lähtenyt muutenkin. Joskus se tuli välillä talliin kun ei ilmeisesti saanut ponia liikkeelle. Silloin kehotin "hae Nasi, tuo talliin!" ja se lähti taas häntä hulmahtaen ja kohta sieltä Nasi tulla kolisteli ovesta.

Joulukuussa 1982 ostin shetlanninponitamman, joka varsoi seuraavana juhannuksena. En muista, että Penne olisi nähin kahteen kiinnittänyt erityistä huomiota.

Ehkei kyse lopulta ollutkaan paimentamisesta vaan ystävyydestä Nasin ja Pennen välillä. Nasi oli tullut viisivuotiaana Islannista, Penne täysikasvuisena Koutokeinosta. Kuka sen tietää, vaikka niillä olisi ollut jokin yhteinen kieli. Kuka sen sanoo, miten ne seurustelivat.

Tai sitten se oli paimentamista!

MIKSI KOIRAA EI NÄY SAAMELAISTUTKIMUKSESSA ?

Marikki Penttilä

Tähän asti jokseenkin kaikki, mitä saamelaisista on kirjoitettu - eikä se ole vällan vähän! - on muualta tulleiden tutkijoiden työtä. Ulkopuolisen kertomus ei koskaan voi olla koko totuus, koska tutkija väistämättä valinnoillaan ja asenteillaan vaikuttaa saamiensa tietojen laatuun ja määrään. Työssä on niin paljon heijastumaa tutkijan omasta taustasta, että kuva tutkittavista väistämättä vääristyy. Jos tutkija ei sitten vielä edes osaa tutkittaviensa kieltä, oikea tieto vielä entisestään hupenee.

Björn Collinder sanoo kirjansa *Lapparna* alkupuheessa, että kirjoitettaessa kirjaa saamelaisista "ynki onnistumisen edellytys on että pystyy puhumaan saamelaisten kanssa heidän omalla kielellään ja ymmärtämään, mitä he sanovat toisilleen." Collinder mainitsee kolme kirjoittajaa, jotka täyttävät nämä mitat, nimittäin Knud Leem, Pehr Högström ja Toivo Itkonen.

Tämän mukaan Itkosen mittava teos *Suomen lappalaiset* olisi siis varsin luotettava. Siinä on mm. luku koirasta ja sama materiaali on julkaistu erillisenä, paikka paikoin hieman muutettuna *Virittäjässä* (50/1946, s. 475-488). Kuitenkin tapa, jolla Itkonen selostaa saamia tietoja paljastaa, että hänellä ei ole itsellään ollut kovin hyviä pohjatietoja koirasta. Esimerkkinä vaikkapa toisessa näistä kirjoituksista oleva maininta, että lapinkoira on tiineenä kolme kuu-kautta, ilman lisäystä, että se on tavallinen kansanomaiainen käsitys, viittaisi siihen, että Itkonen ei ole tuntenut asiaa itsekään paremmin.

Saamme olla kuitenkin kiitollisia siitä, että Itkonen on kiinnittänyt huomionsa koiraan ja omistanut sille kirjassaan kokonaisen luvun. Hänen keräämänsä tiedot ovat korvaamatonta perimätietoa mm. pennunvalinnasta, koiran kouluttamisesta ja koiranimistöstä, vaikka se arvo, joka hyvällä koiralla on porotyössä ollut olisi kyllä oikeuttanut koiran monikymmenkertaiseen sivumäärään.

Tässä tulee nyt kuitenkin kuvaan edellämainittu tutkijan ennakoasenne ja kulttuuritausta. Ainakin suomalaisessa yhteiskunnassa koira on perinteisesti ollut halveksitussa asemassa ja samantien kaikkinaisen koiraan kohdistuva kiinnostus jotenkin vähempiarvoista tai jopa omituis-ta. Tämä heijastuu väistämättä tutkijoiden asenteisiin, jotka eivät voi nähdä sellaista, mitä eivät entuudestaan tunne. Näin on koirakin jäänyt saamelaistutkimuksissa huomiotta, Itkosen lyhyttä palasta lukuunottamatta.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura julkaisi muutama vuosi sitten luettelon kokoelmissaan olevista Lappia koskevista julkaisuista. Luettelossa on 879 nimekettä ja asiahakemistossa 87 hakusanaa, joista löytyy mm. : arvoitukset, astiat, haltiat, haudat, joiut, kasvatus, kauppa, tavat, vaatetus, verot - mutta *ei koiraa*, ei siitäkään huolimatta, että luettelo sisältää myös erillisenä *Virittäjässä* ilmestyneen Itkosen "Lapinkoira" - kirjoituksen. Tämä pieni yksityiskohta edelleen tukee sitä, mitä olen tässä sanonut tutkijoiden ennakkosenteista ja kulttuuritaustasta ja sen vaikutuksesta valintoihin.

Nyt kun saamelaiset - mm. vuonna 1971 perustetun Koutokeinossa toimivan Pohjoismaisen saamelaisinstituutin puitteissa - vihdoin ovat päässeet itse tutkimaan omaa kulttuuriin, on toivottavaa, että koira saa tutkimuksessa sille kuuluvan aseman.

Saamelaisilla on sananparsi "anna koiralle ensimmäinen pala, se on tehnyt kovimman työn". Olemme myös kuulleet, kuinka vanha poromies joikaistuaan koiransa joiun ker-
too, että hänellä on aina ollut hyvät koirat ja että hänen Tsierrkinsä osaa kaiken tehdä, hän itse vain on tokan keskellä, katselee poroja ja merkitsee vasoja. On ilmeisesti kysymys niin arvokkaasta osasta saamelaisten elämää, että on ehkä ihan hyvä, etteivät vieraat tutkijat ole aihetta käsitelleet. Paimensukuisen Lapinkoiran Seuran tähänastinen ja tuleva työ saavat toivottavasti ennen pitkää kaikupohjaa, ja jäsenten suojeluksessa oleva monisatapäinen aitoa alkuperää oleva koirakanta sille kuuluvan arvon niiden silmissä, jotka tästä koirasta kaiken tietävät. □

Kuvassa Tsjappes (s. 1888), joka oli Hugo Samzeliuksen ja Henning Norlundin Luulajasta ostama koira. "Tsjappes oli väriltään musta, mutta karva kiilsi auringossa tummanpunaisen ruskeana. Se oli nelisilmä ja tassut olivat valkoiset. Sitä käytettiin kerran näyttelyssä ja se sai kolmannen palkinnon. Hugo oli katkera, koska hänen mielestään se olisi ollut paremman arvoinen. - Ruotsin Kennelklubin rotukirjassa Tsjappes on koira nro 3." (Marja Masalin. "Tsjappes". Reviiri 1/1982.)

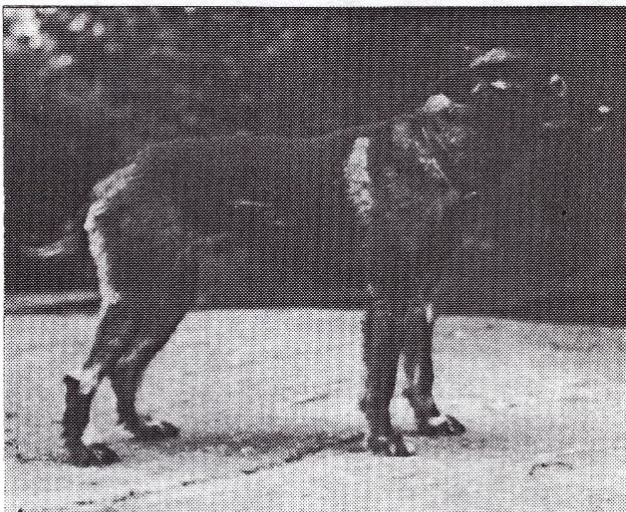

TOTTELEVAISUUTTA - VAIKO JOTAIN ENEMMÄN?

Kuvat ja teksti Marikki Penttilä

Näistä kuvista voi ihailia Etiäisen kaunista ilmettä, mutta myös sen rakennetta. Kesäksi Helvi Tiisala keritsi Etiäisen tällaiseksi. Myös peseminen tai uiminen paljastaa koiran rakenteen.

Kannelmäen näyttelyn (2.8.1987) tottelevaisuuskokeen alokasluokassa Helvi Tiisala ja Etiäinen saivat "vain kakkosen" koska Etiäinen ei mennyt kunnolla maahan. Ilma oli kylmä ja asfaltti märkää ja Etiäinen kannatteli itseään sentin verran maasta koko paikallaan olon

ajan. Tuomari huomasi, arvasi syynkin, mutta ei armahtanut. - Fiksu koira, sanoisimme me, kuka nyt paljasta vatsaansa märkään asfalttiin laskisi.

Kun Talin kentällä ihailen Helvi Tiisalan ja pienen karvattomaksi kerityn Etiäisen yhteistyötä, sanoo Hille hymyillen, että "sellaisia sirkustempujahan nämä vain ovat."

Harjoitusten jälkeen siirrytään hypypaikalle jonoon. "HYP-py" sanoo Hille ja nytkäyttää polviaan. Etiäinen hyppää puhtaasti esteen yli, mutta suoritus ei kelpaakaan kouluttajalle. "Tuosta polvien nytkäytyksestä sinua voidaan rokottaa!" Se on kuulemma kaksoiskäsky. Hille kuuntelee tynesti ja kokeilee uudelleen Etiäistä, joka ei todellakaan heti tajua pelkkää sanaa. No, ei sen niin väliä. Sivummalla Hille naureskelee ja sanoo, että odotas, kohta me teemme sen niin, että minä vain taivastelen, katselen vallan muualle ja muina miehinä kuiskaan "hyppy". Hille on oikeassa. Seuraavalla viikolla toinen kouluttaja aivan vakavana neuvoo Hilleä, että "voisit samalla hiukan nytkäyttää polvia..."

Kun kaikki kouluttajat ovat poistuneet, Hille ja Etiäinen alkavat leikkiä. Silloin korotetaan este niin korkeaksi kuin lautoja riittää.

- Tätäkään ei kuulemma saisi tehdä, säkäkorkeus on raja. - Mutta Etiäinen odottaa malttamattomana.

Kun Hille sitten pehmeällä äänellä antaa sille luvan hypätä, se kiljuu ja hihkuu ja hyppää kokealta yli ja koko kenttä raikuu sen riemunkiljuntaa ja se hyppää vielä kerran ja vielä kerran. Sitten on harjoitus ohi, mutta Etiäisellä on vieläkin niin hirveän hauskaa, että se vain kiemurtelee maassa, hankaa niskaansa ja tekee taas pienen kiljuvan juoksukierroksen Hillen ympäri.

Hillen ja koiran yhteistyössä on ihmeellinen tunnelma. Noilla kahdella on jokin keskinäinen yhteinen sopimus, että näytetään taas mitä me osataan. Joskus jopa näyttää siltä, että Etiäinenkin vilkaisee katsojia, että näittekö. Noiden kahden yhteisymmärrys ja toistensa kunnioitus sätelevät katsojaan asti. Aivan kuin he kohtelisivat toisiaan tasavertaisina. Kuinka se on mahdollista? □

Seuraavan kerran kun menemme koulutuskentälle, unhdetaanpa sanat 'tottelevaisuus' ja 'komento' ja muistetaan vain Hillen mielipide, että "sirkustempujahan nämä vain ovat" - - tosin hirveän hauskoja sirkustempuja kiljuu Etiäinen.

